

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Inleiding

In de algemene beeldvorming
is 31 oktober 1517
de startdatum van de Reformatie.

Op die dag
zo gaat het verhaal
timmerde de Duitse monnik Maarten Luther
op de deur van de slotkapel in Wittenberg
zijn 95 stellingen tegen de Rooms-Katholieke Kerk van die tijd.

Dit was het startschot voor de breuk met de Rooms-Katholieke Kerk
en het begin van het ontstaan van het protestantisme

En nu
oktober 2017
is dat dus 500 jaar geleden,
een mooi moment om die gebeurtenissen te herdenken.

...

En ik moet zeggen
- ik zag dit jaar natuurlijk aankomen -
dat ik er wel wat tegenop zag.

Er was in mij een beetje een sluimerende tweespraak aan de gang.

Ik dacht:
"Moet ik hier nu de aandacht op gaan vestigen;
we zijn tenslotte een Protestantse kerk?"

...

Of moet ik het maar gewoon over laten waaien?;
als niemand erover begint,
dan begin ik er ook niet over!"

...

En mijn voorkeur lag bij die laatste optie,
maar goed,
toen begon er dus toch iemand over.

Peter van Veen stelde mij voor om in in de diensten in Oktober aandacht aan te geven.

En hij had daar enthousiaste ideeën over.

En zo trok Peter mij dus over de streep
om in twee diensten in oktober
aandacht te geven aan de herdenking van de Reformatie.

Maar,
Peter,
je zult ook wel gemerkt hebben
dat ik toch ook wel gereserveerd bleef bij het idee.

Reserve

Waar komt nu die reserve bij mij vandaan
om de Reformatie te herdenken?

...

Ik vertel daarvoor nu eerst een verhaal van Hillie Steen

[Op pad voor PIT (Prot. interkerkelijk thuisfront)
Oldenzaal RK Pastoor, briefje]

En dit verhaal raakt aan mijn reserve,
omdat het spreekt van een tegenstelling
tussen katholieke en protestantse gelovigen
die zo sterk is dat het twee verschillende kampen zijn geworden
die met elkaar niet meer in verbinding kunnen komen.

En de actie van Hillie
met de reactie van de pastoor
is me zoveel liever
dan het betrekken van de wij - zij stellingen.

...

En nu staat in deze dienst psalm 46 centraal.

Dat is de psalm waarbij Luther zijn bekende lied
- we hebben het net gezongen -
'Een vaste burcht is onze God'
heeft gedicht.

Ad den Besten
die samen met Jan Wit
voor de Nederlandse tekst van dit lied in het Liedboek voor de Kerken heeft gezorgd,
die schreef erover hoe dit lied hem in eerste instantie enorm tegenstond.

Zijn associatie met dit lied
was dat het een protestants strijdlid was.

Een marslied
waarmee de ware christenheid
zich in het geweer stelt tegen het geweld van de Roomse antichrist.

En deze aversie van Ad den Besten bij dit Lutherlied
sluit direct aan bij mijn reserve bij het herdenken van de Reformatie.

Omdat in mijn beleving
in die traditie die vanuit de Reformatie is voortgekomen
er weleens te veel nadruk is komen te liggen
op het geloof
als een strijd.

En ik weet wel,
het zijn bijbelse klanken die dan klinken

- Strijdt om in te gaan
- Strijdt de goede strijd des levens

... bijbelse klanken
maar de context waarin het geplaatst wordt
zet soms meer op scherp
dan bijbels te rechtvaardigen is.

De wereld is een strijdtoneel
en wie niet voor Mij is,
is tegen Mij ...

... maar ik ben niet van die strijdvaardigheid.

Ik kleur het evangelie liever in
vanaf een andere kant.

Met ruimte en vrede
in de geest van de titel van een boekje van Wim van der Zee;
'De wereld wordt Vaderland'.

Een thuis!

Een plek om te wonen, te leven, te ademen.

Geef vrede door, van hand tot hand.

Luther

Goed,
dat dus over mijn reserves,
maar nu Luther.

Het verhaal gaat dat hij,
als hij op weg is van Eisleben naar Erfurt,
bijna getroffen wordt door de bliksem.

Hij doet dan een gelofte aan de Heilige Anna,
dat als hij het noodweer overleeft
dat hij dan zal intreden in het klooster.

En hij overleeft het noodweer
en hij houdt zich aan zijn belofte
en hij wordt monnik in het klooster van Erfurt.

En dit is typerend voor Luthers houding tegenover de heilige God.

God is voor hem iemand die je tevreden moet stellen.

God is een strenge God
voor wie je je uiterste best moet doen
om zijn genade te verdienen.

Maar al studerend in de bijbel
doet Luther de ontdekking
dat je Gods genade niet hoeft te verdienen,
maar dat God je zijn genade wil schenken.

Niet je goede werken openen de weg naar God,
maar in het geloof gaat die weg open.

We kennen dat vanuit het bekende adagium van de Reformatie:
Sola scriptura, sola fide, sola gratia.

Alleen de Schrift, alleen het geloof, alleen genade.
Daarin ligt de weg naar God.

Dat zijn
voor wie al een poosje meedraait
in de protestantse kerk
bekende begrippen.

En ze zijn theologisch verder uitgewerkt
in de leer van de rechtvaardiging
- God schenkt ons zijn gerechtigheid zonder werken der wet -
en in de leer van de verzoening
- Met het bloed van Christus betaalt God zelf voor onze schuld -

En deze dingen hebben soms zoveel nadruk gekregen
dat we God bijna niet meer kennen
buiten deze leer.

Pas als we over verzoening hebben gesproken,
hebben we over God gesproken,
zo kun je wel eens de indruk krijgen.

Zingen

Maar nu staat er boven deze dienst
niet
theologiseren met Luther,
maar zingen met Luther.

Luther heeft
- voor zover bekend -
24 liederen geschreven.

Daarvan stonden er 17 in het Liedboek voor de Kerken.

En nog maar 8 van die liederen zijn in het nieuwe liedboek terecht gekomen.

De afstand tot Luther wordt dus groter.

...

Nu heb ik in de voorbereiding van deze dienst eens goed gekeken naar die 17 liederen uit het vorige liedboek.

En als ik uit die liederen
iets zou mogen concluderen over het geloof van Luther,
dan komt me iets in beeld
waarbij ik de term verzoening
en rechtvaardiging helemaal niet nodig heb.

...

Luther leefde met een streng godsbeeld.

Maar toen hij dat strenge godsbeeld achter zich mocht laten,
bleef God hem wel een heilig God.

Evengoed nog een vreeswekkende God.

Zo maakte Luther een lied voor bij het avondmaal
gebaseerd op een visioen van Jesaja.

[Lees Gz. 24 voor]

De vrees voor God
die zo typerend spreekt uit Luthers angst in het onweer,
die vrees verdwijnt niet bij hem,
omdat hij God niet meer als een vreeswekkende God ziet,
maar die vrees verdwijnt
omdat hij juist in het vreeswekkende van God
zijn genade gaat zien.

God komt in grootheid nabij.

Kerst

En die beweging van Luther,
daarvan meen ik iets te zien in zijn kerstliederen.

Vier van de 17 liederen in het vorige liedboek
zijn kerstliederen.

Eén daarvan zingen we straks
na de preek.

In die liederen bezingt Luther
dat wonder van God

die in zijn grootheid ons nabij komt;

Kind van God,
Maria's kind.

Heel opvallend dat hij in bijna al die kerstliederen de rol van Maria zo prominent benoemt.

Dat zit in Luthers kerstliederen,
maar ook in een lied dat niet direct een kerstlied is
- lied 375 dat we gezongen hebben -
wordt Maria prominent bezongen:

*Door uw heilig lichaam, Zoon van God,
ons geboren uit Maria's schoot,
en uw heilige bloed,
help ons Heer en wees ons goed.*

En Luther doet dat volgens mij niet omdat hij hierin nog niet voldoende los is gekomen van een Rooms-Katholieke Maria-theologie, maar zo bezingt hij het wonder van kerst.

In Maria raken hemel en aarde elkaar.

God schenkt zichzelf aan ons.

En als Hij zichzelf aan ons schenkt dan schenkt Hij ons niemand minder dan de God van de hemelse legermachten zelf en dan komt Hij in vrede.

Vrees niet Maria,
want je hebt genade gevonden bij God.

Psalm 46

En het is precies deze beweging die in beeld komt in psalm 46.

Die beweging van een schrikwekkend God die nabij komt en die vrede schenkt.

...

Psalm 46
het begint met een angstaanjagend beeld:

Als de aarde beeft.
Als de bergen wankelen in het hart van de zee.

Als de wateren kolken en schuimen,
als de bergen beven door het beuken van de golven.

...

Dat is een levensbedreigende situatie die hier getekend wordt.

De hele wereld staat op wankelen
onder het geweld van de oervloed.

Maar dan gaat vanuit dit beeld van het gewelddadige water
de tekening over
naar het water van de rivier,
van de beken naar Jeruzalem,
het water dat als een bron ontspringt
in de tempel van de Allerhoogste God.

Gód is in haar midden!

En in deze psalm is God
een God die zeer te duchten is.

En juist daarom
kan Hij een toevlucht zijn.

Hij schenkt leven uit de chaos die ons overweldigt.

Hij scheidt vrede uit de strijd die wij zouden verliezen.

Hij scheidt vréde,
want
bij het geweld dat in deze psalm ten tonele wordt gevoerd
zou je wel verwachten dat er hier een strijd gaat losbarsten,

...

maar dat gebeurt nu juist niet.

Kom eens kijken wat voor ontzagwekkende dingen
de Heer op aarde gedaan heeft:

Hij heeft
tot de einden van de aarde toe
oorlogen doen rusten.

Hij verbreekt de boog,
versplintert de speer,
strijdwagens verbrandt Hij in het vuur.

...

Ja, je zou verwachten dat psalm 46 een strijdlid gaat worden,
maar dat is het juist niet.

Het is juist een lied van het einde van de strijd.

En zo eindigt het dan ook met een oproep
om de strijd te staken.

Om de strijd niet eens te beginnen!

Laat af, en erken dat Ik God ben.

En God is de Heer van de legermachten.
En Hij maakt de vrede.

Melodie

Psalm 46 is dus een lied
van een sterke God
die een eind maakt aan grof geweld.

En aan die God vertrouwt Luther zich toe.

En zo is dan ook zijn lied
van een vaste burcht is onze God
geen strijdlied,
maar een schuillied.

Geen lied om met veel bombarie te zingen,
maar een stille tegenstem
tegen reële bedreiging
voor mensen die zelf niet tegen die bedreiging zijn opgewassen
en die hopen op een God
die sterker is dan het geweld,
sterker
in vrede.

Dit is een lied
voor de stillen in den lande.

...

En dat Luther zijn lied zo ook heeft bedoeld
is ook te herkennen uit de melodie die hij voor dit lied heeft geschreven.

Wellicht sluit hij met die melodie aan
bij de zangaanwijzing van Psalm 46;

Op de wijs van de jonge vrouwen.

Die aanduiding zou kunnen slaan op sopraanstemmen
en zou daarmee dus aanduiding zijn voor het zingen op hoge tonen.

En zo zet de melodie van Luther ook in met drie hoge noten,
om daarna pas de stem wat te laten zakken.

En zo je lied beginnen
kan een sterke aanwijzing zijn
dat dit niet als een strijdlid bedoeld is.

Een strijdlid zet veel lager in
om een soort kracht uit de diepte op te wekken.

Een lied dat hoog inzet
is een lied dat aandacht vraagt
voor iets dat niet zomaar voor ogen is.

Een Held van boven komt in beeld
die onder ons
de vrede schenkt.

Immanuel.

Kind van God,
Maria's Kind.

Amen